ACC. N:R. 5190

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

1

Landskap: Småland

Härad: Sunnerbo

Socken: Västlanda

Uppteckningsår: 1937

Upptecknat av: Blanda Andersson

Adress: Skönda, Västlanda.

Berättat av: Anna Andersson

Född år 1864 i Västlanda

Uppteckningen rör Spriralfrågan 49, Rättbrev.

Rättbrev förekom allmänt i Västlanda socken, men har numera sedan länge utbytts för jordebrev och voro vitka en half aln långa och vitka 9 tum höga. Ett sådant brev var ofta märkt med en sand på mitten, så att achat föreställde tvenne olika bilder, ett på ena sidan om sanden, på andra den ena bilden föreställde Josef och jungfru Maria med barnet Jesus liggande i sin moders knä

Skriv endast på denna sida!

7 sid.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

med en helgongloria kring barnets huvud och Betlehems stjärnan stående med sina barnet. En annan bild föreställde när föräldrarna bära fram barnet Jesus i Templet.

Ett annat julabrev kunde föreställa Josef och Maria flykt till Egypten, och då Jesus var 12 år och satt i Templet.

Ett julabrev kunde föreställa Jesus dopelse, då Jesus stig ned i vattnet efter smalbenen och lät döpa sig av Johannes Döparen. Det den andra bilden föreställde, då de bära fram barn till Jesus, och han lade händerna på dem och välsignade dem.

Ett julabrev kunde föreställa julhälsn

5190

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

då familjen satt omkring det dukade julbordet och Kategattljuset brann (TæTagajusæT), d.v.s. ett brunnet ljus brann på bordet, männen voro då klädda i kostycken av gått skinn och blå "kojor" (TæJæ = kavajer). Kvinnorna voro klädda i koftor (kæfTar) och skört (fæ=æT = tjut), ett vanligt förkläde och ett svärt klädes (klæd= skadet) på huvudet. Den andra helgdagen på julbordet förtärdes familjen åkande till julotten, varvid man av de åkande hade julklemmor (julkatamæn = julklappar). Bidorna på julbordet voro oftast förgylda. Det förekom även julbrun dricka i famns mer än en bild på arbete. Bidorna på julbordet voro oftast hämtade

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

ur Bibeln och sporadiskt från Nya Testamentet ~~och~~ om gamla liv och lärdomar.

2) Här på ovan benämnda de ovan beskrivna bilderna för "julebrev" (julebrev), och de voro märka av hälsa av barn och mäs till höger. Det fanns även stora och mindre julebrev, t.ex. de som voro fyllda till barn och tio eller tolv till höger.

Det fanns även en annan sort, som kallades "julebonader". Dessa hade en längd av två eller tre alnar, och voro målade på tjockt papper i flera färger. Bilderna på dessa bonader voro också hämtade ur gamla liv och lärdomar samt ur Bibeln och Nya Testamentet i övrigt. Jag, undertecknad, är född

5
5190

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

lyckig ägare till en sådan gammal
julbonad, som jag har upptäckt på
väggen i mitt museum. (I förbigående
sagt, har jag en ett samlingi av gamla
föremål av allmogekultur.) Denna
julbonad är omkring från 1700-talet
och är utan tvivel alras lång. Den
föreställer "De tio jungfrurna", fem
visa och fem fåvitska. De fem visa
ha oljor i sina lampor då brud-
gummen kommer. Julbonaden är
målad i flera färger med fett ovan
vid hr föreställer.

3 Julabonn och fastabonnadar pinnades
upp på väggarna inne i stugan (=
storrummet) på julafton morgon
innan dagen. Genom fingo de sina på

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

väggarna till föregående dag Brist
(Sjuttonde Brist) då de togos med och
lades i en kista, där de förvarades
till nästa julafton, då de åter togos
fram och pinnades upp i julabrun och
julabonaden hörde sammans med juhus
för att pryda hemmet, ungefär det
brukade vara, "julastraan" och göra det
julagrant. Vid andra tillfällen pinnades
de ej upp. Det förekom också i mån att man,
att en julabrun hängdes på bordet
invid en kista eller invid en kluta-
skrin (kluta skrin) eller en gåvo-
skrin, för att pryda bordet, då kistan
öppnades. Om tiddarkun invendes har
jag ej hört omtalas. Julabrunn och
julabonadenne pinnades upp på väggarna

7
5190

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

med små Träpinnar, och på 1860- och
1870-Talen pinnade dem upp med mattor.
I början på 1880-Talet upphörde sedan
att ha julträn och julträmadis vid julen.

4 Julabrun och julabrunsdis köptes av
en n. k. kroatten (gårdfarihandlaren).
Ett julträn kostade på 1860-Talet fem
(5) öre. Vad priset var på en julträ-
mad kan jag ej längre omtala. Jedan
att ha julträmadis på väggarna vid jul är
troligen äldre än sedan med julabrun.

5 Kan ej längre omtala, att julträn i något fall
gavs som gåva.

6 Om jultränen tillskrivs någon magisk eller
skyddande egenskap, kan jag ej längre bestämt
uppgifva.

Upptecknat av
Blanche Andersson i Skånela,
Westerås
Kronobergs län

November 1937.

Skriv endast på denna sida!

avskrift

ACC. N:R M. 5190:1-5.

LUNDS UNIV. FOLKMINNES-ARKIV

Landskap: Småland

Härad: Allbo

Socken: Vislanda

Uppteckningsår: 1937

Upptecknat av: Blenda Andersson

Adress: Skräda, Vislanda

Berättat av: Anna Andersson

Född år 1864 i Vislanda

Kistlock. (nu å N. M. spec. 49.)

Skriv endast på denna sida!

A.-B. GRAHNS BOKTR., LUND

avskrift.

ACC. N:R M. 5190:1.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Upptecknigen rör Nord. Museets Specialfrågan 49 Kistebrev.

Kistebrev förekom allmänt i Vislanda socken, men här kallades sådana brev eller bildark för julabrev och voro cirka en half aln långa och cirka 9 tum höga. Ett sådant brev var ofta markerat med en rand på mitten, så att arket föreställde tvenne olika bilder, ett på vardera sidan om randen. Så kunde de ena bilden föreställa Josef och jungfru Maria med barnet jesus liggande i sin moders knä med en helgongloria kring barnets huvud och Betlehems stjärnan strålande ned över barnet. Den andra bilden föreställde när föräldrarna buro fram barnet Jesus i templet.

Ett annat julabrev kunde föreställa Josef och Marias flykt till Egypten, och då Jesus var 12 år och satt i templet.

Ett julabrev kunde föreställa Jesu döpelse, då Jesus steg ned i vattnet efter smalbenen och lät döpa sig av Johannes Döparen. Och den andra bilden föreställde, då de

ACC. N:R M. 5190:2.

2
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

buro fram barn till Jesus, och han lade händerna på dem och välsignade dem.

Ett julabrev kunde föreställa julkvällen då familjen satt omkring det dukade julbordet och tretaggaljuset brann (Trètaga jwsðt), d.v.s. ett trearmat ljus brann på bordet. Männen voro då klädda i kortbyxor av gult skinn och blå "tröjor" (Trø jae = kavajer). Kvinnorna voro klädda i kofta (kø fta) och skört (ʃ8aet = kjol), ett randigt förkläde och ett rutigt kläde (klaeð = schalett) på huvudet. Den andra halfdelen på julbrevet föreställde familjen åkande till julottan, varvid en av de åkande höll julatennen (jwlatwnð n = julblosset). Bilderna på julbreven voro oftast färglagda. Det förekom även julbrev där det ej fanns mer än en bild på arket. Bilderna på julbreven voro oftast hämtade u Bibeln och synnerligast från Nya Testamentet om Jesu liv och liknelser.

2) Här på orten benämndes de ovan beskrivna bildarken för "julabrev" (jwlabrev), och de voro cirka en half aln

ACC. N:R M. 5190:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

breda och nio tum höga. Det fanns även större och mindre julabrev, t.ex. de som voro femton tum breda och tio eller tolf tum höga.

Det fanns även en annan sort, som kallades "julabonader" Dessa hade en längd av två eller tre alnar, och voro målade på tjockt papper i flera färger. Bilderna på dessa bonader voro också hämtade ur Jesu liv och liknelser samt ur Bibeln och Nya Testamentet i övrigt. Jag, undertecknad, är själv lycklig ägare till en sådan gammal julbonad, som jag har uppfästad på väggen i mitt museum (I förbigående sagt, har jag en rik samling av gamla föremål av allmogekultur). Denna julbonad är sannolikt från 1700-talet och är cirka tre alnar lång. Den föreställer "De tio jungfrurna", fem visa och fem fåvitska. De fem visa ha oljor i sina lampor då brudgummen kommer. Julbonaden är målad i flera färger med text över vad den föreställer.

4

ACC. N:R M. 5190:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3) Julabrev och julabonader pinnades upp på väggarna inne i stugan (= stuerummet) på julaftons morgon innan dager. Sedan fingo de sitta på väggarna till tjugonde dag Knut. (ꝯ wm a Knwt) då de togos ned och lades i en kista, där de förvarades till nästa julafton, då de åter togos fram och pinnades upp. Julabrev och julabonader hörde samman med julen för att pryda hemmet eller, som det brukade sägas, "julastuan" och göra det julagrant. Vid andra tillfällen pinnades de ej upp. Det förekom nog i något fall, att ett julabrev klistrades på locket inuti en kista eller inuti ett klutaskrin (k l w t a s k r i n) eller ett gåvoskrin, för att pryda locket, då kistan öppnades. Om bildarken inramades har jag ej hört omtalas. Julabreven och julabonaderna pinnades upp på väggarna med små träpinnar, och 1860- och 1870-talen pinnades dem upp med nubb. I början på 1880-talet upphörde seden att ha julbrev och julbonader vid julen.

ACC. N:R M. 5190:5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5) Har ej hört omtalas, att julbrev i något fall gavs som gåva.

6) Om julbreven tillades någon magisk eller skyddande egenskap, har jag ej hört berättas.

Uppteckat av

Blenda Andersson; Skörda.

Vislanda.

November 1937. Kronobergs län.